Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
ORSAM
مركز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

ANALİZ 277
OCAK 2021

2020 IRAK DEĞERLENDİRMESİ: DIŞ POLİTİKA VE 2021'DEN BEKLENTİLER

SALİH BERKE ŞENDAĞ I ALPER CEZMİ ÖZDEMİR

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2021

ISBN-13: 978-625-7219-22-8

9 786257 219228

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Yayınlanma Tarihi: 4 Şubat 2021

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA
Telefon : +90 850 888 15 20
Email : info@orsam.org.tr
Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)

"Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir"

ANALİZ 277
Ocak 2021

2020 IRAK DEĞERLENDİRMESİ: DIŞ POLİTİKA VE 2021'DEN BEKLENTİLER

Yazarlar Hakkında

Salih Berke Şendağ

Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ve New York Eyalet Üniversitesi (SUNY Binghamton) Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Çift Diploma Lisans Programından 2019 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Doğu Çalışmaları Bölümünde tezli yüksek lisans programına başlamıştır. Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) bünyesinde Irak Çalışmaları Koordinatörlüğü Araştırma Asistanı olarak görev yapmaktadır. Genel ilgi alanları arasında Ortadoğu'da ulus kimlik inşası, siyasal İslam ve ABD-Ortadoğu ilişkileri bulunmaktadır.

Alper Cezmi Özdemir

Alper Cezmi Özdemir lisans eğitimini Bahçeşehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamladı. Aynı zamanda Sosyoloji Bölümünde yan dal çalışmalarını tamamlayan Alper, Bahçeşehir Üniversitesi Göç ve Kent Çalışmaları Merkezinde (BAUMUS) 2017-2019 yılları arasında araştırma asistanlığı yaptı. BAUMUS'ta Türkiye'deki Suriyeli mülteciler ve Türkiye'nin mülteci rejimi hakkında araştırmalarda rol aldı.

2020 yılında Fulbright bursiyeri olarak gittiği University of Chicago'da Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisans çalışmalarını tamamladı. Chicago'dayken Chicago Project on Security and Threats (CPOST) isimli araştırma merkezinde IŞİD ve el-Kaide gibi militan örgütlerin propaganda stratejileri hakkında akademik projelerde rol aldı. Hâlihazırda ORSAM bünyesinde Irak Çalışmaları Koordinatörlüğü Araştırma Asistanı olarak görev almaktadır.

İÇİNDEKİLER

5 GİRİŞ

6 DIŞ POLİTİKA YAKLAŞIMI: EGEMENLİK, DENGE VE İŞ BİRLİĞİ

8 IRAK-İRAN İLİŞKİLERİ

10 IRAK-ABD İLİŞKİLERİ

13 TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİ

15 IRAK'IN KÖRFEZ VE ARAP DÜNYASIYLA İLİŞKİLERİ

18 IRAK-AVRUPA ÜLKELERİ İLİŞKİLERİ

20 IRAK-ÇİN İLİŞKİLERİ

22 IRAK-RUSYA İLİŞKİLERİ

24 SONUÇ VE 2021'E İLİŞKİN BEKLENTİLER

GİRİŞ

6 Mayıs 2020'de hükûmeti kurmasının ardından Irak'ta 2005 sonrası dönemin beşinci başbakanı olan Mustafa Kazımi, meclise sunduğu hükûmet programında "egemenlik, denge ve iş birliği" ilkeleri baz alınarak Irak dış politikasının üç temel üzerine inşa edileceğini belirtmiştir. Bu minvalde Başbakan Kazımi görevdeki ilk sekiz ayında sırasıyla İran, ABD, Ürdün, Fransa, Almanya, Birleşik Krallık ve Türkiye'ye diplomatik ziyaretler gerçekleştirmiş ve 2020 yılındaki son ziyaretini ise Kral Abdullah ile görüşmek üzere tekrar Ürdün'e yapmıştır. Nitekim aynı süreçte Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin, Maliye Bakanı Ali Allavi, Petrol Bakanı İhsan Abdül Cabbar ve Haşdi Şaabi Heyeti Başkanı Falih Feyyad gibi bakan ve yüksek profilli isimler de yoğun bir diplomasi trafiği izlemiş ve yukarıda bahsedilen ülkelere ek olarak Suudi Arabistan, Kuveyt, Mısır, Bahreyn, Lübnan, Suriye, Rusya, Hollanda ve Belçika'ya çeşitli seviyelerde ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Özellikle etkileri devam edan küresel koronavirüs salgını da göz önünde bulundurulduğunda, Başbakan Kazımi ve bakanlarının sekiz ay gibi kısa bir zaman zarfında 15 ayrı ülkeye ziyaret düzenlemesi Irak hükûmetinin aktif bir dış politika ve diplomasi trafiği izlediğine işaret etmektedir.

Nitekim yeni hükûmetin kurulmasından sonraki süreçte Bağdat, birçok dışişleri bakanı için Ortadoğu'da uğrak noktalardan biri olmuştur. Sekiz aylık dönemde Kuveyt, Ürdün, Suudi Arabistan, Finlandiya, Fransa ve Yunanistan Dışişleri Bakanları diplomatik temaslarda bulunmak üzere bizzat Bağdat'ı ziyaret etmiş, özellikle Mısır Başbakanı Mustafa Madbuli ve Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un Irak ziyareti dikkat çekmiştir. Aynı dönemde Irak diplomasisi devletlerarası ilişkilerin yanı sıra devlet üstü bölgesel ve küresel aktörlerle iletişime de ayrı bir önem atfetmiştir. Bu doğrultuda Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin; Belçika temasları kapsamında NATO Genel Sekreteri

Jans Stoltenberg ve Avrupa Birliği Dışişleri ve Güvelik Politikaları Yüksek Temsilcisi ve Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Josep Borell ile görüşmüş, Kahire ziyareti kapsamında ise Arap Ligi Genel Sekreteri Ahmed Ebu Gayt ile heyetler arası temaslarda bulunmuştur. Ayrıca Manama Diyaloğu konferansı kapsamında Körfez İşbirliği Konseyi Genel Sekreteri Dr. Nayif el-Hacraf ile bir araya gelen Fuad Hüseyin, yine ayni zirvede Umman, Bahreyn, Suudi Arabistan ve Güney Kore Dışişleri Bakanları ile ikili görüşmelerde bulunmuştur.

IŞİD'le mücadelenin devam etmesi, koronavirüs salgını, dibe vuran Brent petrol fiyatları ve mali kriz gibi Irak ve bölgedeki konjonktürü etkileyen durumlar gerek Başbakan Kazımi'nin gerekse kabinedeki bakanların yurt dışı temaslarında gündem maddeleri olarak öne çıkmıştır. Başbakan Kazımi Avrupalı meslektaşlarıyla gerçekleştirdiği görüşmelerde Uluslararası Koalisyon'un parçası olan Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık'ın IŞİD'e karşı mücadelede Irak'a verdiği desteğe övgülerde bulunmuş, aynı zamanda bu ülkelerdeki şirketleri Irak'a yatırım yapmaya teşvik etmiştir. Nitekim Kazımi, Avrupa ziyaretinde yeni hükûmetin hazırladığı ekonomik reform planındaki detayları da Avrupalı yatırımcılarla ve kamuoyuyla paylaşmıştır. Benzer bir şekilde, IŞİD'le mücadelede yaptıkları katkılar nedeniyle İran ve ABD temaslarında bu ülkelere teşekkür eden Başbakan Kazımi, bu ülkelerle ekonomi alanında daha sıkı iş birliği yapmak istediğini belirtmiştir. Özellikle Mısır, Ürdün, Kuveyt ve Suudi Arabistan gibi Arap dünyasının önemli aktörleriyle petrol ve enerji alanında gerçekleştirilen diyalog faaliyetleri, Irak'ın dış politikada benimsediği denge faktörünün Arap dünyası lehine bozulup bozulmadığı tartışmasını da beraberinde getirmiştir. Her şeye rağmen, bilhassa IŞİD'le mücadelenin henüz nihai bir sonuca ermemesi sebebiyle güvenlik meseleleri Iraklı siyasilerin dış aktörlerle olan temaslarında öncelikli yerini korumaktadır. Ancak Kazımi hükûmetinin bu temaslarında petrol ve enerji alanları başta olmak üzere Irak'a yabancı yatırımı teşvik edecek yoğun bir ekonomi diplomasisi uygulaması da dikkat çekmiştir.

DIŞ POLİTİKA YAKLAŞIMI: EGEMENLİK, DENGE VE İŞ BİRLİĞİ

6 Mayıs 2020'de onaylanan hükûmet programında belirtildiği üzere Başbakan Kazımi, dış politikanın "egemenlik, denge ve iş birliği" prensipleri üzerine bina edileceğini vaat etmiştir. Kazımi, bu temeller arasında egemenlik prensibine özel bir önem atfetmiş ve gerek hükûmeti kurmadan önce gerekse göreve geldikten sonra basına verdiği birçok demeçte Irak'ın egemenlik haklarının hükûmetinin kırmızı çizgisi olduğunu vurgulamıştır. Nitekim mecliste onaylanan hükûmet programında; Irak topraklarının bölgesel veya küresel herhangi bir hesaplaşma için saha olarak kullanılmasına izin verilmeyeceği ve Irak topraklarından herhangi bir komşu devlete yönelik saldırı düzenlenmesine müsaade edilmeyeceği açıklanmıştır. Bu noktada Irak'ın özellikle 2019'un son ve 2020'nin kış ve bahar aylarında giderek tırmanan ABD-İran geriliminin merkez üssü hâline gelmesi ve iki ülkenin de çeşitli durumlarda Irak'ın egemenlik haklarını hiçe sayması, yeni hükûmetin dış politikada ülkenin egemenlik haklarına yaptığı güçlü atfı anlamlı kılmaktadır.

Diğer bir dış politika prensibi olan denge ise Irak'ın herhangi bir bölgesel veya uluslararası eksene tabi olmayı reddettiğini, bunun aksine uluslararası yükümlülükleri merkeze alarak Irak'ın Müslüman ve komşu Arap dünyası başta olmak üzere tüm ülkelerle pozitif ve yapıcı

[1] "Iraq's Parliament Approves Government Programme", *Government of Iraq,* 2020. 30 Aralık 2020 tarihinde erişildi.

ilişkiler geliştireceğini taaddüt etmektedir. Böylelikle dış politika yapımında denge ilkesinin iş birliği faktörünün önünü açacağı düşünülmüş ve Irak'ın herhangi bir eksene bağlı olmaksızın ortak çıkarlar doğrultusunda tüm uluslararası aktörlerle iş birliği amacı güttüğü belirtilmiştir.

Kazımi hükûmetinin takip ettiği dış politika ilkeleri, Mustafa Kazımi'nin öncülü olan Adil Abdülmehdi ve Haydar el-Abadi hükûmetlerinin benimsediği dış politika prensipleriyle büyük ölçüde devamlılık arz etmektedir. Nitekim Nuri el-Maliki döneminden sonra Haydar el-Abadi Irak dış politikasını yeniden konumlandırmaya yönelik adımlar atmış, Ortadoğu'da herhangi bir eksene veya itilaflara taraf olmama siyaseti izleyeceklerini belirtmiş ve bu doğrultuda Arap coğrafyası başta olmak üzere Irak'ın komşuları ve partnerleriyle yakın ilişkiler geliştirmeyi taaddüt etmiştir. Gerek Haydar el-Abadi gerek Adil Abdülmehdi, İran'a Irak topraklarından herhangi bir saldırı tehdidi oluşmasını kabul edemeyeceklerini ve komşu İran'ın Irak için vazgeçilmez bir partner olduğunu açıklamıştır. Ancak her iki eski Başbakan da ABD-İran geriliminde taraflar arasında bir denge siyaseti icra etmiş ve Irak'ı bu çekişmenin dışında bırakmaya yönelik adımlar atmışlardır. Böyle bir yaklaşım çeşitli durumlarda ABD, İran ve Suudi Arabistan gibi Irak'ın önemli partnerlerinin tepkisini çekse de Maliki sonrası dönemde kurulan Irak hükûmetleri uluslararası arenada ortak çıkarların ve iş birliğinin önemine atıfta bulunarak denge anlayışına sadık kalmaya çalışmıştır.

> Kazımi hükûmetinin takip ettiği dış politika ilkeleri, Mustafa Kazımi'nin öncülü olan Adil Abdülmehdi ve Haydar el-Abadi hükûmetlerinin benimsediği dış politika prensipleriyle büyük ölçüde devamlılık arz etmektedir.

2016'da Irak Ulusal İstihbarat Kurumuna başkan olarak atanmadan önce Başbakan Kazımi yaklaşık on beş yıl gazeteci ve editör olarak demokrasi, Irak siyaseti ve insan hakları gibi konuları yakından takip etmiş ve dolayısıyla Maliki dönemi sonrası Irak dış politikasındaki değişimi bizzat gözlemleme ve analiz etme şansı bulmuştur. Nitekim bu dönemde *Al-Monitor*'da kaleme aldığı kimi makalelerinde Mustafa el-Kazımi, siyasi elitlerin kişisel duygularına ve hislerine dayanan bir dış politika anlayışını eleştirmiş ve eksen siyasetine sert bir şekilde karşı çıkmıştır. Aynı dönemde Kazımi Irak'ın uluslararası arenada önemli bir aktör olabilmesi için denge siyaseti izlemesini ancak Irak'ın bu siyaseti icra ederken herhangi bir tesir altında kalmadan bağımsız kararlar alabildiğini de göstermesi gerektiğini vurgulamıştır.

Bu doğrultuda Mustafa Kazımi, Abadi hükûmetinin Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emir-

[2] Mustafa al-Kadhimi, "Iraq Should Use IS War to Rebuild Foreign Relations", *Al-Monitor,* 2014. 2 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

[3] Mustafa al-Kadhimi, "Iraq Maintains Neutrality in Regional Conflicts", *Al-Monitor,* 2015. 2 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

likleri, Katar ve Türkiye'yle önceki dönemlerde bozulan ilişkileri onarmaya başlamasını takdirle karşılamıştır. Dış ilişkileri hükûmetler arası resmî ziyaretlere ya da uyuşmazlık çözümüne indirgeyen anlayışın aksine; Kazımi, diplomasiyi özellikle ekonomi, kültür ve eğitim alanlarında bölgesel ve küresel bir iş birliği fırsatı olarak değerlendirmekte, bu alanlarda toplumlar arası yakın ve sürdürülebilir iş birliği sağlandığı takdirde bölgede güvenlik dâhil olmak üzere daha geniş çaplı entegrasyona giden yolun açılacağını düşünmektedir. Dolayısıyla Mustafa Kazımi'nin, uluslararası ortak çıkarları baz alan ve bir eksene tabi olmak yerine tüm eksenlerle çalışabilecek bir Irak dış politikası anlayışını iktidara gelmeden yıllar önce benimsediği öne sürülebilir.

IRAK-İRAN İLİŞKİLERİ

Başbakan Kazımi, ilk yurt dışı ziyaretini Mısır'a yapan öncülü Adil Abdülmehdi gibi ilk yurt dışı temaslarını komşu Arap coğrafyasından Riyad'ı ziyaret ederek gerçekleştirmek istemiş fakat Suudi Arabistan Kralı Selman bin Abdülaziz'in sağlık sorunları nedeniyle bu ziyaret belirsiz olarak ileri bir tarihe ertelenmiş ve Kazımi'nin ilk yurt dışı ziyareti 21 Temmuz'da Tahran'a olmuştur. Bu ziyaretten iki gün önce İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif Irak'ı ziyaret ederek Bağdat ve Erbil'de kapsamlı temaslarda bulunmuştur. Cevad Zarif, bu ziyaretiyle Kuveyt ve Ürdün Dışişleri Bakanları'nın ardından Kazımi dönemi Bağdat'a ziyaret gerçekleştiren üçüncü Dışişleri Bakanı olmuştur. Özellikle Cevad Zarif'in, Başbakan Kazımi'nin planlanan Riyad ziyaretinden yalnızca bir gün önce Bağdat'a gitmesi kimi çevrelerce Zarif'in ziyaretinin Başbakan Kazımi'ye Suudi Arabistan temasları öncesi telkinde bulunma amacı taşıdığı ve İran'ın Irak üzerinden Suudi Arabistan'a bir mesaj göndermek istediği şeklinde yorumlanmıştır. Böyle bir değerlendirmenin aksine resmî kaynaklar Zarif'in Bağdat temaslarının, Başbakan Kazımi'nin yaklaşan Tahran ziyareti öncesi bir hazırlık amacı taşıdığını not etmiştir.

İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, Başbakan Kazımi'yi Sadabad Sarayı'nda Resmi Törenle Karşılarken

[4] "Zarif Delivers Message To Saudi Arabia From Baghdad: Report", *Tehran Times,* 2020. 2 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

Hamaney Cumhurbaşkanı Ruhani'ye kıyasla açıklamalarında daha keskin bir üslup benimsemiş, her ne kadar İran'ın asla Irak'ın iç işlerine karışmak gibi bir arzusunun bulunmadığını belirtse de konuşmasının büyük bir kısmını Irak'taki Amerikan varlığına yönelik telkinlere ayırmıştır.

Kazımi, gazetecilik ve editörlük yaptığı dönemdeki kimi yazılarında Irak ve İran arasındaki ilişkileri derin ve dostane olarak nitelendirmiş ancak iki ülke arasındaki bu dostluğun Irak'ın dış ilişkilerinde herhangi bir olumsuz etki bırakmaması gerektiğini dile getirmiştir. Böyle bir yaklaşımı koruyarak Mustafa Kazımi beraberindeki heyetle 21 Temmuz 2020'de görevdeki ilk yurt dışı ziyaretini Tahran'a yapmıştır. Bu ziyarette İran protokole ayrı bir önem atfetmiş ve Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani Başbakan Kazımi'yi devlet töreniyle karşılamış, koronavirüs salgını nedeniyle beş ay boyunca Cumhurbaşkanı Ruhani haricinde hiç kimseyle yüz yüze görüşmeyen İran Dinî Lideri Ali Hamaney, Başbakan Kazımi'ye bir ayrıcalık tanıyarak kendisini makamında kabul etmiştir. Bu tür sembolik jestler yanında, tarafların İran-Irak ilişkilerinin yakınlığına atıfta bulunmaları ve iki ülke arasındaki ilişkileri kardeşçe olarak nitelendirmeleri dikkat çekmiştir. Kazımi, IŞİD ile mücadelede İran'ın yardıma gelen ilk devletlerden biri olduğunun ve bunun her zaman hatırlanacağının altını çizmiş, Irak topraklarından İran'a herhangi bir tehdit oluşmasına izin vermeyeceklerini belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani ise Başbakan Kazımi'nin ziyaretinin İran-Irak ilişkilerinde bir dönüm noktası teşkil ettiğini açıklamıştır. Bu noktada Başbakan Kazımi, Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'yle gerçekleştirdiği ortak basın toplantısı sırasında karşılıklı saygı ve iç işlere karışmama çerçevesinde Irak halkının her zaman İran'la özel bir iş birlikteliği arzuladığını vurgulamış ve Kazımi'nin bu söylemi özellikle Batılı medya ve düşünce kuruluşları arasında geniş yankı uyandırmıştır.

İran Dinî Lideri Hamaney de Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani gibi Kazımi ile görüşmesinde İran-Irak ilişkilerinin kardeşçe olduğunu söylemiş ve iki ülkenin benzer tarih, din ve kültür bağlarına sahip olduğunu kaydetmiştir. Ancak Hamaney Cumhurbaşkanı Ruhani'ye kıyasla açıklamalarında daha keskin bir üslup benimsemiş, her ne kadar İran'ın asla Irak'ın iç işlerine karışmak gibi bir arzusunun bulunmadığını belirtse de konuşmasının büyük bir kısmını Irak'taki Amerikan varlığına yönelik telkinlere ayırmıştır. İran'ın ABD-Irak ilişkilerine müdahale etmediğinin altını çizen Hamaney aksine ABD'nin İran-Irak ilişkilerinin gelişmesine karşı çıktığını söylemiş, herhangi bir ülkedeki Amerikan varlığının yalnızca yozlaşma ve yıkım getirdiğini öne sürmüştür. Irak Parlamentosunda alınan Amerikan askerlerinin ülke dışına çıkarılmasına yönelik bağlayıcı olmayan kararın uygulanması gerektiğini kaydeden Hamaney, İran'ın aksine ABD'nin bağımsız ve güçlü bir Irak'a karşı olduğunu ifade etmiştir.

Dolayısıyla, Tahran ziyaretinde Başbakan Kazımi'nin bölge-

sel bir partner olarak İran'ın Irak için önemini bir kere daha teyit ettiği ve Kazımi'nin iki ülke arasındaki özellikle ekonomik ve toplumsal iş birliğinin önemini göz ardı etmediği söylenebilir. Ancak Kazımi'nin Tahran'da Irak halkının karşılıklı saygı ve iç işlere karışmama çerçevesinde her zaman İran'la iş birliği arzuladığını beyan etmesi, Kazımi'nin yeni dönemde iki ülke arasındaki ilişkilerin eşit ve egemen iki devlet düzeyinde kurulmasını arzuladığı şeklinde yorumlanabilir.

IRAK-ABD İLİŞKİLERİ

Irak ile ABD arasındaki ilişkiler geçtiğimiz yılda Amerikan askerlerinin Irak'taki varlığı ve İran-ABD çatışmasının Irak topraklarına taşınması sebebiyle problemli bir noktaya gelmiştir. Özellikle Ocak 2020'de İran Devrim Muhafızları Kudüs Güçleri Lideri Kasım Süleymani ve Ketaib Hizbullah Lideri Ebu Mehdi el-Mühendis'in Bağdat'ta öldürülmesiyle sonuçlanan ABD tarafından düzenlenen suikast operasyonu Irak yönetimi tarafından şiddetle kınanmıştır. Suikast operasyonunu Irak egemenliğine aykırı olarak tanımlayan Irak Parlamentosu bu saldırıya tepki olarak ABD güçlerinin Irak'ı terk etmesine yönelik oylamayı kabul etmesi ABD-Irak ilişkilerini son derece zora sokmuştur. Öyle ki ABD güçlerinin Ortadoğu'daki varlığına karşı refleksleri ile bilinen ABD Başkanı Trump, Irak Parlamentosunun kararına tepki olarak Irak ekonomisini çökertecek düzeyde yaptırım tehditlerinde bulunmuştur. Zira İran yanlısı milislerin Irak'taki ABD güçlerine karşı roket saldırıları ve bu saldırıları Irak güvenlik güçlerinin engelleyememesi Trump yönetiminin Bağdat'taki ABD Büyükelçiliğini kapatma ihtimalini de gündeme getirmiştir.

Suikast operasyonunu takiben İran'ın Irak'ta ABD güçlerini hedef alarak düzenlediği roket saldırıları gündeme Patriot füze savunma sistemlerini getirmiştir. Gelecekte gerçekleştirilecek İran saldırılarını önleme ve engelleme amacıyla Patriot füze savunma sistemi Nisan 2020'de Ayn'ül-Esed Hava Üssü'ne yerleştirilmiş ve aktifleştirilmiştir. Patriot füze sistemleri Irak güvenlik güçlerinin İran saldırılarını önleyememesi ve ABD'nin Irak'ın önde gelen askerî liderlerinden birini Irak topraklarına öldürmesi Trump yönetimi ve Abdülmehdi hükûmeti arasındaki Patriot sistemleri müzakerelerini zora sokarak uzlaşmaya varılmasını zorlaştırmıştır.

Öte yandan İran ile mücadele konusunda Irak'ı merkezî bir konumda gören ABD yönetimi Irak'ı yanında tutmak için adımlar da atmıştır. Örneğin Kasım 2018'de İran ekonomisini hedef alan yaptırımları tekrar yürürlüğe sokan ABD, Irak'ın İran'a olan enerji bağımlığını göz önünde bulundurarak enerji ticareti konusunda Irak'a muafiyet tanımıştır. Trump yönetimi Kasım 2018'den beri önce dört aylık sonra giderek azalan aralıklarla enerji ihtiyaçları doğrultusunda Irak'ın İran'a ödeme yapmasını sağlamak için yaptırım muafiyetini yenilemiştir.

Mayıs 2020'de hükûmet kuran Mustafa el-Kazımi'nin ABD'ye karşı duruşunu anla-

[5] Michael Gabriel Hernandez, "Trump Warns Iraq of Sanctions if US Forces Expelled", *Anadolu Agency,* 2020. 31 Aralık 2020 tarihinde erişildi.

[6] Betul Yuruk, "US Threatens to Shut Down Baghdad Embassy Over Attacks", *Anadolu Agency,* 2020. 31 Aralık 2020 tarihinde erişildi.

[7] Lolita Baldor, "Patriot Missile Defense Systems Now Active In Iraq, Say US Officials", *Defense News,* 2020. 31 Aralık 2020 tarihinde erişildi.

[8] Ahmed Rasheed and Humeyra Pamuk, "U.S. Extends Sanctions Waiver For Iraq To Import Iranian Gas, Power", *Reuters,* 2018. 1 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

[9] Ben Lando, "Iraq Receives 90-Day Iran Sanctions Waiver from Outgoing U.S. Administration", *Iraq Oil Report,* 2021. 3 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

mak için parlamentoya sunduğu hükûmet programını incelemek gereklidir. Hükûmet programında belirtildiği üzere, Kazımi yönetiminin önceliği Irak ulusal egemenliğinin korunması ve Irak halkının güvenliğidir. Bu duruş Abdülmehdi yönetiminin dış politika vizyonuyla paraleldir ve Irak yönetiminin tercihinin ABD güçlerinin bölgeyi uzun vadede terk etmesi olduğunu göstermektedir. Bütün bu gelişmeler akıllara ABD'nin Ortadoğu'dan çıkışının yaklaştığını ve İran'ın bölgede nüfuzunun artacağı düşüncelerini getirirken Irak ve ABD yönetimleri geçtiğimiz yılda ikili ilişkileri geliştirme ve terörle mücadele konusunda önemli adımlar da atmışlardır. Ağustos 2020'de Başbakan Kazımi ve üst düzey bakanların ABD ziyareti bu adımların atılmasına vesile olmuştur. Nitekim Başbakan Kazımi ile gelen ve Irak Petrol Bakanı İhsan Abdül Jabbar başkanlığındaki Bakanlar Heyeti, ABD Enerji Bakanı Dan Brouillette ile bir araya gelerek ikili enerji iş birliği konusunda müzakerelerde bulunmuştur ve toplantı sonunda iki ülke arasındaki mevcut ticari anlaşmalara ek olarak 8 milyar dolarlık bir ticaret anlaşması daha imzalanmıştır. Aynı şekilde, hem ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo hem Iraklı meslektaşı Fuad Hüseyin Irak devletinin toprakları üzerinde egemenliğini muhafaza etmesinin ve İran yanlısı milislerin kontrol altına alınmasının önemini vurgulamıştır. Bakan Pompeo bu hususta ABD'nin Irak hükûmetine destek vereceğini belirtmiştir.

Trump yönetimi Kazımi ziyareti sonrasında ABD güçlerinin Irak'tan tamamen çekilmesine yönelik belirli bir tarih vermekten kaçınmıştır. Ancak Kazımi'nin ABD temaslarından kısa bir süre sonra Irak'ta konuşlu olan ABD güçlerinin sayısının 5.000 civarından 2.500'e düşürüleceği açıklanmıştır. ABD yönetiminin bölgedeki askerî varlığını sürdürmesindeki ana kaygıları, terör örgütü IŞİD hücrelerinin ABD'nin çekilmesinin ardından tekrar aktive olması ve İran yanlısı milislerin Irak'taki etkisinin artması olmuştur. Dolayısıyla her ne kadar hem Irak yönetiminin tercihleri hem de ABD Başkanı Trump'ın refleksleri Amerikan askerlerinin bölgeyi terk etmesi yönünde olsa da Irak'ta konuşlu Amerikan askerî varlığının, gittikçe azalsa da bölgede kalmaya devam etmesi kuvvetle muhtemeldir. Zira Irak güvenlik kurumlarındaki zafiyetler ve ABD'nin bölgedeki stratejik öncelikleri gibi yapısal faktörler bu durumun devam edeceğinin işaretidir.

ABD yönetiminin bölgedeki askerî varlığını sürdürmesindeki ana kaygıları, terör örgütü IŞİD hücrelerinin ABD'nin çekilmesinin ardından tekrar aktive olması ve İran yanlısı milislerin Irak'taki etkisinin artması olmuştur.

[10] "Secretary Brouillette Participates in Official Visit for Iraqi Delegation", *U.S. Department Of Energy,* 2020. 3 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

[11] "Remarks by President Trump and Prime Minister Mustafa al-Kadhimi of the Republic of Iraq Before Bilateral Meeting", *The White House,* 2020. 4 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

Biden yönetimi İran'la gerginlikleri yönetme konusunda denge yakalamak için Irak'ta İran yanlısı milislerle mücadelede Kazımi hükûmetine desteği sürdürüp İran'a karşı ekonomik yaptırımlarda rahatlamaya gidebilir görünmektedir.

Bu durumla bağlantılı olarak, Joe Biden'ın yönetime gelmesiyle ABD'nin İran'la ilişkileri yönetmek amacıyla Irak'taki varlığını azaltmaya gideceğine ve bunun İran yanlısı milislerin bölgedeki nüfuzunu arttıracağına dair yorumlar yapılmaktadır. Biden yönetiminin İran yönetimiyle tekrar nükleer anlaşma imzalayabilmek için İran'a yaptırım rejiminden vazgeçip Irak'taki milislere karşı yumuşama gösterebileceği ileri sürülmektedir. Ancak tıpkı Obama döneminde olduğu gibi, ABD yönetimi İran'la nükleer silahlanma konusunda müzakerelere devam ederken bölgedeki İran vekil güçleri hakkında sert tavrını sürdürmesi mümkündür. Nitekim 2015 yılında imzalanan anlaşma İran'ın nükleer silah üretme kapasitesiyle sınırlı kalmış ve iki ülke arasındaki diğer anlaşmazlıkları kapsamamıştır.

Biden yönetimi nükleer anlaşma konusunda sonuç almak isterse ABD Senatosundaki ve temsilciler meclisindeki "İran şahinlerinin" de oyunu almak zorundadır. Bu durum Mike Pompeo gibi siyasetçilerin önümüzdeki yıllarda ABD-İran ilişkilerinde etkilerinin devam edeceğini göstermektedir. İran'a daha sert önlemler alınmasını tercih eden ABD'deki siyasi kesim İran'ın Irak'ta serbestçe varlık gösterdiği bir siyasi çözüme yanaşmayacaktır. Sonuç olarak Biden yönetimi İran'la gerginlikleri yönetme konusunda denge yakalamak için Irak'ta İran yanlısı milislerle mücadelede Kazımi hükûmetine desteği sürdürüp İran'a karşı ekonomik yaptırımlarda rahatlamaya gidebilir görünmektedir.

Konuya İran tarafından bakıldığında ise Trump yönetiminin tercih ettiği sert yaptırımlar İran ekonomisini zora sokmuştur ve İran yeni Amerikan yönetimi ile müzakerelere başlamaya açıktır. Yani Biden yönetiminin ekonomik yaptırımlarda hafiflemeye gitmesi, Irak'taki pozisyonunda değişime gitmese de nükleer silahlanma konusunda İran'ı masaya getirmeye yetebilir. Kazımi yönetiminin bu konuda yüzleştiği zorluk ise İran ve ABD'ye karşı tutumunun çelişkili olması, bir yandan ABD güçlerinin ülkeyi terk etmesini isterken diğer yandan İran yanlısı milisleri kontrol altına almak istemesidir. Ancak ABD-İran rekabeti söz konusu olduğunda, iki kuvvetten biri ülkeyi terk ettiği takdirde öbürünün etkisi kaçınılmaz olarak artacaktır. Bunun sebebi Irak'ın bağımsız askerî kapasitesinin yabancı güçleri ülkeden uzaklaştırmaya yetmemesidir. Bu sıkıntılı durum Kazımi'yi iki güç arasında bir denge bulmaya itmektedir.

Irak-ABD ilişkilerinin son yıllarda artan İran-ABD gerginlikleri ve Irak iç siyasetindeki kısıtlamalar sebebiyle çelişkilerle dolu

[12] "Iraq's pro-Iran Factions See Smoother Sailing with Biden At Helm", *France 24*, 2020. 5 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

Başbakan Kazımi Washington temasları kapsamında Beyaz Saray ziyaretçi defterini imzalarken

olduğunu söylemek gerekir. Bunun üzerine ABD'deki iç siyaset dengeleri eklendiğinde yeni Biden yönetiminin Irak'tan ne tam çekileceği ne de askerî faaliyetlerini artıracağı söylenebilir. Dolayısıyla, her ne kadar Kazımi hükûmeti ABD ve İran arasında denge siyaseti izlemek zorundaysa Biden yönetimi de ABD siyasetindeki İran şahinleri ve IŞİD'in tekrar yükselişe geçme ihtimali nedeniyle Irak'ta bir denge arayışı gözetecektir.

TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİ

2003 işgali süreçte Türkiye, ABD ve İran ile birlikte Irak'taki elçiliklerini operasyonel tutmaya çalışan üç ülkeden biri olmuş, bu dönemde her ne kadar Irak'taki siyasi ve toplumsal durum giderek daha karmaşık ve tehlikeli hâle gelse de Türkiye ekonomik ilişkiler başta olmak üzere Irak'la temaslarını azaltmamıştır. Nitekim 2008 yılında Türkiye ve Irak arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi oluşturulmuş ve bir yıl sonra iki ülke arasında 48 mutabakata imza atılmıştır. 2009 yılında iki ülke arasında 5 milyar dolar civarında seyreden ticaret hacmi, günümüzde 17 milyar dolar seviyesini aşmıştır.

Bilhassa Irak'ın üçe bölünmesi tartışmalarının ivmelendiği 2000'li yılların sonlarında Türkiye, günümüzde hâlen sürdürdüğü Irak'ın toprak bütünlüğü ve siyasi birliği politikasını benimsemiş ve Irak'ın üçe bölünmesi gibi bir senaryoyu ülkede olası bir iç savaşı tetikleyebilecek yegâne tehdit unsuru olarak değerlendirmiştir. 2008'de Irak ve ABD arasında imzalanan Stratejik Çerçeve Anlaşması uyarınca ABD Irak'taki askerî varlığını 31 Aralık 2011 itibarıyla sonlandırmış dolayısıyla 2011 sonrasında Nuri el-Maliki'nin dış politikada İran'a yakın, iç siyasette ise daha baskın mezhepçi bir politika izlemesine giden sürecin kapıları açılmıştır. Nitekim Türkiye ve Irak arasındaki ilişkiler 2011 sonrasında giderek gerginleşen bir atmosferde seyretmiş ancak Haydar el-Abadi'nin Eylül 2014'te Irak yeni hükûmetini kurmasıyla ilişkiler yeniden canlanmıştır. Abadi yalnızca üç ay sonra Türkiye'ye gelmiş ve Irak'ın Türkiye'yle tüm alanlarda ilişkilerini geliştirmek istediğini beyan etmiştir. Bu doğrultuda 2014'un son

günlerinde Türkiye-Irak Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi yeniden toplanmıştır.

2017'de Haydar el-Abadi'nin IŞİD'e karşı zafer ilan etmesinin ardından Türkiye, Irak'ın yeniden inşa sürecine katkı sağlayabilecek en önemli aktörlerden biri olarak öne çıkmıştır. Bu minvalde Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Kuveyt'te 2018 yılında düzenlenen Irak'ın Yeniden İmarı Uluslararası Konferansı'na bizzat katılmış, konferansta Türkiye Irak'a 5 milyar dolar kredi kolaylığı ve 50 milyon dolar proje yardımı taahhüt etmiştir. Irak'ın yeniden inşası için toplanan bu konferansa katılmayan İran ve herhangi bir mali yardımdan ziyade Irak'a yatırım yapan Amerikan şirketlerine 3 milyar dolarlık teşvik açıklayan ABD'nin aksine Türkiye, Irak'a yönelik bu yaklaşımıyla dikkat çekmiştir. Zira Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın daveti üzerine Mayıs 2019'da Ankara'ya ziyaret düzenleyen eski Başbakan Adil Abdülmehdi insanların korkup Irak'ı terk ettiği bir dönemde Türkiye'nin Irak'ı bırakmadığını kaydetmiş, Türkiye'nin en zor zamanlarında dahi Irak'ın yanında olduğunu belirtmiştir. Iraklı sığınmacılara kucak açtığı için Türkiye'ye minnettar olduklarını açıklayan Başbakan Abdülmehdi ayrıca Irak topraklarından Türkiye'ye herhangi bir güvenlik tehdidi oluşmasına müsaade etmeyeceklerini vurgulamıştır.

Mustafa Kazımi'nin 6 Mayıs 2020'de Irak yeni hükûmetini kurmasının ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Kazımi'yi arayarak yeni görevinde muvaffakiyet dileyen ilk liderlerden biri olmuştur. Yeni dönemde ikili ilişkilerdeki en önemli test, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kuzey Irak'taki PKK varlığına karşı Haziran 2020'de başlattığı Pençe Kartal ve Pençe Kaplan Operasyonları olmuş nitekim operasyonlar Irak tarafınca ülkenin egemenlik haklarına bir saldırı olarak yorumlanmıştır. Bu noktada Fransa ve Arap Ligi'nin başlıca üyeleri Mısır, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri, Irak'ın egemenlik haklarına atıflar yapan açıklamalar paylaşarak Irak'ı Türkiye karşıtı bir pozisyonda konumlandırmaya çalışmıştır. Ancak bahsi geçen ve Pençe Kartal ve Pençe Kaplan Operasyonlarını kınayan ülkelerin hiçbiri yayınladıkları açıklamalarda terör örgütü PKK'ya yer vermemiş bilakis PKK'yı terör örgütü olarak tanımayan Birleşik Arap Emirlikleri'nin aynı dönemde örgüte Kuzey Irak'ta mali yardım, Suriye'de ise istihbarat ve eğitim desteği sağladığı öne sürülmüştür. Dolayısıyla Dışişleri Bakanlığına çağrılan Türkiye'nin Bağdat Büyükelçisi Fatih Yıldız, Iraklı mercilere açık bir dille ülkedeki PKK varlığını bitirecek adımlar atılmadığı müddetçe Türkiye'nin PKK ile her nerede olursa olsun mücadele etmeye devam edeceğini izah etmiştir.

17 Aralık 2020'de Ankara'yı ziyaret eden Başbakan Kazımi, öncülü Adil Abdülmehdi gibi düzenlenen ortak basın toplantısında Irak'ın pozisyonunun açık ve net olduğunu, Irak topraklarından Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit eden hiçbir oluşuma geçit vermeyeceklerini ifade etmiştir. Her ne kadar Kazımi PKK'nin adını telaffuz etmese de IŞİD ve diğer terör örgütlerine karşı Türkiye ile beraber çalışmak istediklerini ve Sincar'da bunun adımını attıklarını belirtmiştir. İran ziyaretinde iç işlerine müdahale etmeme ve karşılıklı saygı çıkışı yapan Kazımi, böyle bir açıklamanın aksine Ankara temaslarında Türkiye ve Irak arasındaki iş birliğini geliştirmeyi arzuladıklarını beyan etmiştir. Ziyaret kapsamında Türkiye ve Irak arasında "Çifte Vergilendirmeyi Önlenme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması" ile "Kültürel İşbirliği Mutabakat Zaptı" imzalanmış, ayrıca iki ülke arasındaki Yüksek Düzeyli Stra-

[13] "UAE Supports PKK Terrorist Group, Report Says", *Middle East Monitor,* 2020. 6 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

[14] Mohamad Misto and Mohammed Hocaoglu, "UAE Spy Agents Train PKK Terrorists in Syria", *Anadolu Agency,* 2020. 6 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Irak Başbakanı Mustafa el-Kazımi'yi Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde resmi törenle karşılarken

Türkiye, Irak enerji sektörü için Avrupa'ya, Irak ise Türkiye için Körfez pazarlarına açılan bir kapı teşkil etmektedir. 2003 sonrası süreçte kimi zaman Türkiye-Irak ilişkilerinde oluşan gerginliklere kimi zamansa Irak'taki çalkantılı dönemlere rağmen Türk firmaları Irak'taki yatırımlarından vazgeçmemiş, Irak ve Türkiye arasındaki ticaret hacmi son on yılda üç kat artmıştır.

tejik İşbirliği Konseyinin yeniden bir araya geleceği açıklanmıştır.

Türkiye, Irak enerji sektörü için Avrupa'ya, Irak ise Türkiye için Körfez pazarlarına açılan bir kapı teşkil etmektedir. 2003 sonrası süreçte kimi zaman Türkiye-Irak ilişkilerinde oluşan gerginliklere kimi zamansa Irak'taki çalkantılı dönemlere rağmen Türk firmaları Irak'taki yatırımlarından vazgeçmemiş, Irak ve Türkiye arasındaki ticaret hacmi son on yılda üç kat artmıştır. Dolayısıyla Türkiye ve Irak arasındaki ekonomik bağların, siyasi veya toplumsal iç ve dış krizlere karşı direnç geliştirdiğini öne sürmek yanlış olmayacaktır. Güvenlik perspektifinden bakılacak olursa Türkiye; Irak'ın birlik ve bütünlüğünün korunmasını bölgesel istikrar için elzem bir unsur olarak değerlendirmekte, ayrıca Irak topraklarından kaynaklanan ve Türkiye'yi tehdit eden terör faaliyetlerinin engellenmesindeki kararlı tutumunu korumaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye'nin tarihî, kültürel ve toplumsal bağlara sahip olduğu Irak'taki Türkmen nüfusu, Türkiye'nin bölgedeki en önemli hassasiyetlerinden biri olmaya devam etmiş, Cumhurbaşkanı Erdoğan kabinesinde Türkmen bir bakana yer verdiği için Başbakan Kazımi'ye ayrıca teşekkür etmiştir.

IRAK'IN KÖRFEZ VE ARAP DÜNYASIYLA İLİŞKİLERİ

2003 sonrası dönemde Irak'ın komşu Arap coğrafyasıyla ilişkilerinin kademeli olarak normalleşmesine rağmen dönemin Suudi Arabistan Kralı Abdullah, Başbakan Nuri el-Maliki'yi İran'a oldukça yakın ve Şii mezhepçi politikalar güden bir lider olarak değerlendirmiş, dolayısıyla Irak ve Suudi Arabistan arasındaki ilişkilerin normalleşmesi ancak iki ülkede iktidarın el değiştirmesiyle mümkün olabilmiştir. Nitekim 2014'te Haydar el-Abadi'nin

Mısır, Ürdün ve Irak arasındaki zirveler ve Suudi Arabistan'la ivme kazanan ilişkiler, Irak dış politikasında eksen tartışmasını da beraberinde getirmiştir. Öyle ki kimi Iraklı siyasiler Irak dış politikasının Arap ülkeleriyle hizalandığına dikkat çekmiş, kimi akademisyenler ise Irak'ın tekrar Arap dünyasına geri döndüğünü öne sürmüştür.

Irak'ta yeni hükûmeti kurması ve 2015'te Kral Selman bin Abdülaziz'in Suudi Arabistan Kralı olmasıyla Irak-Suudi Arabistan ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. Bu doğrultuda Suudi Arabistan Körfez Savaşı'ndan bu yana ilk defa 2015'in son günlerinde Bağdat'a büyükelçi atamış ve 2017'de ilk defa savaş sonrası bir Suudi Dışişleri Bakanı Irak'ı ziyaret etmiştir. Gazetecilik ve editörlük yaptığı dönemde Kazımi; Irak'ın komşu Arap dünyasıyla ilişkilerini geliştirmesini desteklemiş, bu dönemde kaleme aldığı bir makalesinde Suudi Arabistan-Irak ilişkilerini yadsınamaz coğrafi ve kültürel bir gereklilik olarak nitelendirmiş ve Irak Ulusal İstihbarat Kurumu Başkanlığını yaparken ise Suudi Arabistan'la birlikte çalışabilecek bir isim olduğunu kanıtlamıştır. Dolaysıyla Irak ve Suudi Arabistan arasındaki ana sınır kapısı Arar'ın 29 yılın ardından Kasım 2020'de açılması, iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde Kazımi döneminin en somut adımlarından birini teşkil etmiştir.

Suudi Arabistan'ın aksine Irak'ın Arap dünyasındaki diğer aktörlerle olan ilişkileri 2003 sonrası süreçte birkaç anlık dalgalanma haricinde daha hızlı bir toparlanma göstermiştir. Mısır 2005'te Bağdat'a büyükelçi tayin eden ilk Arap ülkesi olmuş ancak Büyükelçi İhab el-Şerif'in aynı yıl Bağdat'ta öldürülmesi sonucu 2009'a kadar Mısır Bağdat'a yeni bir büyükelçi atamamıştır. Bu dönemde Ürdün her ne kadar Suudi Arabistan gibi Başbakan Maliki'nin izlediği mezhepçi siyaset anlayışından ve Irak'ta artan İran nüfuzundan rahatsız olsa da, Kral Abdullah 2008'de Bağdat'ı bizzat ziyaret ederek 2003 sonrası dönemde Bağdat'ı ziyaret eden ve iki ülke arasındaki iş birliğini geliştirmek istediğini açıklayan ilk Arap lider olmuştur. Nitekim Aralık 2008'e kadar Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suriye Irak'taki temsilciliklerini yeniden açmış ve aynı yıl Kuveyt, Körfez Savaşı'ndan bu yana ilk kez Bağdat'a büyükelçi atamıştır. 2012 yılında ise dönemin Kuveyt Emiri Sabah el-Sabah Arap Ligi zirvesi kapsamında Bağdat'ı ziyaret ederek Irak-Kuveyt ilişkilerinde yeni bir sayfa açmıştır.

Irak, benimsediği denge ve egemenlik haklarına saygı politikası nedeniyle komşu Arap ülkeleri arasındaki itilaflara taraf olmama siyaseti gütmüş ve bu minvalde 2017 yılında Körfez'de başlayan Katar ambargosuna müdahil olmamıştır. Benzer bir şekilde Irak, İsrail'le ilişkilerini normalleştiren Körfez ülkelerine yönelik sessizliğini korumuş, dönemin Hükûmet Sözcüsü Ahmed Molla Talal, diğer ülkelerin egemenlik haklarını ilgilendiren bir meseleye Irak'ın karışmayacağını açıklamıştır. Bu ilkelerin ışığında Ortadoğu'daki Arap

[15] Mustafa al-Kadhimi, "Could Saudi-Iraqi Ties be Key to Defeating Islamic State?", *Al-Monitor,* 2015. 4 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

partnerleriyle daha derin bir ekonomik ve toplumsal entegrasyon arzulayan Kazımi, 25 Ağustos 2020'de Amman'da düzenlenen Mısır-Ürdün-Irak üçlü zirvesine katılmıştır. Zira Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin de 13 Ekim 2020'de Kahire'de Mısırlı ve Ürdünlü mevkidaşlarıyla bir araya gelmiştir. Aslında Mısır, Ürdün ve Irak arasında gerçekleşen üçlü zirveler ilk olarak Mart 2019'da tarafların Kahire'de buluşmasıyla başlamış, aynı yıl Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun eylül ayındaki yıllık olağan toplantısının ardından üç ülkenin temsilcileri New York'ta görüşmeler gerçekleştirmiştir. Mısır, Ürdün ve Irak arasındaki zirveler ve Suudi Arabistan'la ivme kazanan ilişkiler, Irak dış politikasında eksen tartışmasını da berberinde getirmiştir. Öyle ki kimi Iraklı siyasiler Irak dış politikasının Arap ülkeleriyle hizalandığına dikkat çekmiş, kimi akademisyenler ise Irak'ın tekrar Arap dünyasına geri döndüğünü öne sürmüştür.

Kazımi, 25 Ağustos 2020'deki Ürdün ziyaretinden önce Irak'ın Ortadoğu yaklaşımında iş birlikçi bir tutum benimsediklerini beyan etmiş, bu doğrultuda Amman Zirvesi sonrası sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımda zirveyi kardeşlerin buluşması olarak nitelendirmiştir. Aynı paylaşımda Kazımi, Irak-Ürdün-Mısır arasındaki zirveyi "bölgede diyalog, anlayış ve güvenlik ruhunu diriltecek, kalkınma ve refah konusunda geleceğe açılan bir kapı" olarak değerlendirmiştir. Özellikle petrol fiyatlarının umulanın altında olması ve Irak'ın mali krizi göz önünde bulundurulduğunda, Irak'ın Arap komşularıyla yakınlaşması öncelikle ticari, diplomatik ve kültürel alanlardaki iş birlikleriyle öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda Irak, Ürdün ve Mısır arasında 2020'de gerçekleştirilen üçlü zirvelerde enerji, ticaret, eğitim ve sağlık alanlarında iş birliğine yönelik mutabakatlar imzalanmıştır. Özellikle Irak'ın yaz aylarında iç tüketicinin elektrik talebini karşılayamadığı ve elektrik ithalatındaki İran hegemonyasını çeşitlendirmek istediği düşünüldüğünde, Eylül 2020'de Ürdün ve Irak arasında iki ülkenin elektrik şebekesini birbirine bağlamak için bir mutabakat imzalanması manidardır. Aynı doğrultuda Ekim 2020'de Suudi Arabistan Yatırım Bakanı Halid el-Falih ve Irak Planlama Bakanı Halid en-Necim eş başkanlığında Suudi Arabistan-Irak Koordinasyon Konseyi Riyad'da toplanmıştır. Konsey toplantısı kapsamında Irak'ta özellikle enerji, sanayi ve tarım alanlarında yatırım olanaklarını incelediklerini açıklayan Suudi Yatırım Bakanı; Suudi Arabistan'ın Irak'taki yatırımlarının hâlihazırda 530 milyon dolar seviyesinde olduğunu belirtmiş, Krallığın Irak'taki yatırımlarını neredeyse beş kat arttırarak 2,6 milyar dolara yükseltmeyi hedeflediğini söylemiştir. Nitekim bu toplantının bir ay sonrasında Başbakan Kazımi ve Suudi Arabistan Veliaht Prensi Muhammed bin Salman, video konferans yöntemiyle Irak ve Suudi Arabistan arasındaki ekonomik fırsatları ele almışlardır.

Daha önce de belirtildiği üzere Başbakan Kazımi bu alanlardaki iş birliklerinin gelecek dönemlerde güvenlik dâhil olmak üzere bölgede daha derin entegrasyona evrilebilecek bir yolun başlangıcı olarak görmektedir. Pragmatik bir isim olarak bilinen Mustafa Kazımi, Irak'ın ivedilikle ihtiyacı olan yabancı sermaye yatırımı için Suudi Arabistan başta olmak üzere Irak'ın Arap partnerleriyle yakın ilişkiler kurmuştur. Ancak Arap ülkeleriyle imzalanacak herhangi bir anlaşma, diğer tüm anlaşmalar gibi Irak Temsilciler Meclisince kabul edilmelidir. Dolayısıyla Irak Parlamentosundaki İran'a yakın blokların, Arap dünyasıyla daha derin bir iş birliğini öngören tasarılara karşı alacağı tutum bu noktada önemli bir rol oynayacaktır. Zira Nuri el-Maliki'nin liderlik ettiği Kanun Devleti Koalisyonu, Suudi Arabistan'ın Irak yatırımlarına karşı çıkmış ve söz konusu Suudi yatırımlarını sömürgecilik olarak adlandırmıştır. Yine de Körfez ve Levant coğrafyası; ABD-İ-

Başbakan Mustafa el-Kazımi, Ürdün Kralı Abdullah bin Hüseyin ve Mısır Cumhurbaşkanı Abdülfettah es-Sisi ile 25 Ağustos 2020'de Amman'da gerçekleştirilen Ürdün-Mısır-Irak Üçlü Zirvesi'nde

ran çekişmesi yüzünden egemenlik hakları ihlal edilen ve içeride oldukça kırılgan bir sosyoekonomik yapıya sahip bir Irak için ticaret partnerlerini çeşitlendirme, dış politikada İran gibi önemli bir aktörü dengeleme ve Maliki döneminin aksine mezhepçiliğin bir politika yapım unsuru olmaktan çıktığını vurgulama fırsatı sunmaktadır.

IRAK-AVRUPA ÜLKELERİ İLİŞKİLERİ

Başbakan Kazımi, 18 Ekim 2020'de Paris'e giderek dört gün süren Avrupa temaslarına başlamış ve bu kapsamda sırasıyla Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık'ı ziyaret etmiştir. Avrupa ziyaretinde Kazımi'ye Irak Maliye, Petrol, Savunma ve Dışişleri Bakanlarının yanı sıra Merkez Bankası Başkanı ve Yatırım Komisyonu Başkanı eşlik etmiştir. Bu minvalde Başbakan Kazımi, Avrupa turunda mevkidaşları Emmanuel Macron, Angela Merkel ve Boris Johnson'la bir araya gelerek Avrupalı liderlerle IŞİD ve koronavirüsle mücadeleden enerji ve ekonomik iş birliği imkânlarına birçok konuyu masaya yatırmıştır.

Kazımi'nin ilk Avrupa durağı olan Paris'te Cumhurbaşkanı Macron, Fransız uzmanların Irak özelinde Birleşmiş Milletler Mayın Eylem Servisi bünyesindeki çalışmalarına devam edeceğini belirterek Fransa'nın Irak'ta yerinden edilmiş kişilerin evlerine geri dönmesine katkı sağlayacağını kaydetmiştir. Macron ayrıca Fransa'nın BM Irak Yardım Misyonu'na 1 milyon euro yardım yapacağını açıklamıştır. Bağdat'ta bir tramvay hattı yapımı konusunda Fransız firması Alstom ile Irak Ulaştırma Bakanlığı arasında bir niyet mektubu imzalanmış ve taraflar Fransız firmalarının Irak elektrik altyapısını rehabilite etme çabalarından duyulan memnuniyeti dile getirmiştir. Kazımi'nin Fransa ziyareti, Macron'un Bağdat temaslarından yaklaşık bir buçuk ay sonra gerçekleşmiştir. Elysee Sarayı'ndaki ikili görüşmenin ardından Macron, Başbakan Kazımi'yle birlikte yer aldığı bir fotoğrafı Twitter hesabından paylaşarak Arapça "Fransa'nın, Irak'ın egemenlik haklarına saygı göstermeye ve terörle mücadelede Irak'ı desteklemeye devam edeceğini" belirtmiştir.

Dolayısıyla Macron'un Bağdat ziyaretinde vurguladığı mesajlarını Kazımi'nin Paris temaslarında tekrarladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada Fransız şirketlerin son zamanlarda Irak'ın yeniden inşa sürecindeki etkinliklerini arttırması ve Musul Havalimanı başta olmak üzere Fransız şirketlerin Irak'ta büyük ölçekli kamu proje ihalelerine katılması dikkat çekmektedir.

Kazımi'nin Berlin ziyaretinden yaklaşık bir ay önce Almanya'da bulunan Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin, Alman mevkidaşı Heiko Maas ile düzenlediği ortak basın toplantısında IŞİD'le mücadelede Irak güvenlik güçlerinin hâlen eğitim, istihbarat ve rehberlik alanlarında Almanya dâhil Uluslararası Koalisyon ülkelerinin yardımına ihtiyaç duyduğunu açıklamıştı. Nitekim Kazımi'nin Angela Merkel ile görüşmesinde Almanya'nın Irak güvenlik güçlerine desteği masaya yatırılmış ve Merkel, Irak'ın yanı sıra IŞİD'in Almanya için de bir teh-

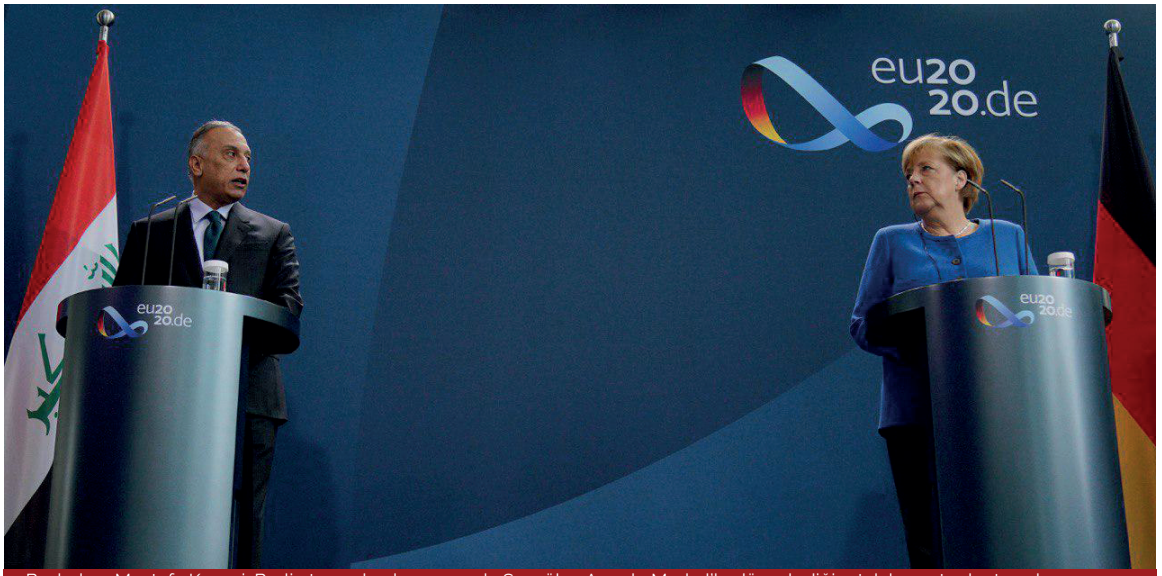

Başbakan Mustafa Kazımi, Berlin temasları kapsamında Şansölye Angela Merkel'le düzenlediği ortak basın toplantısında

dit olmaya devam ettiğinin altını çizmiştir. Bu kapsamda Merkel her ne kadar Almanya'nın bölgedeki askerî varlığında azalmaya gideceğini belirtse de Uluslararası Koalisyon ve NATO'nun bir parçası olarak Almanya'nın IŞİD'le mücadeleye katkı sağlamayı sürdüreceğini ifade etmiştir. Merkel ortak basın toplantısında Irak hükûmetinin reform iradesine övgüde bulunarak Kazımi hükûmet programını oldukça iddialı olarak nitelendirmiş, Kazımi ülkenin yeniden inşa sürecinde Alman firmalarını Irak'a yatırım yapmaya çağırmıştır.

Berlin'in ardından Londra'ya giden Başbakan Kazımi, burada Başbakan Boris Johnson ve Prens Charles ile temaslarda bulunmuştur. Kazımi'nin 18-22 Ekim 2020 tarihleri arasında gerçekleştirdiği Avrupa ziyaretlerinde, özellikle IŞİD ile mücadele ve ekonomik iş birliği konuları ön plana çıkmıştır. Başbakan Kazımi, Avrupa turunda hükûmetinin hazırladığı ekonomik reform planını yatırımcılara ve liderlere tanıtmış; ülkede silah kullanımında devlet tekeline tahsis edilebilmesi gibi iç politikada gerçekleştirmeyi arzuladığı reformlar için Avrupa'dan destek bulmuştur. Kazımi'nin Avrupa ziyareti, Fransa'da Samuel Paty isimli bir öğretmenin 16 Ekim 2020'de aşırıcı bir militan tarafından vahşice katledilmesinden kısa zaman sonra gerçekleşmiş bu nedenle IŞİD sempatizanları ve örgütün temsil ettiği ideolojiyle mücadelenin Avrupa için önemini koruduğu bir kere daha teyit edilmiştir. Yine de Kazımi'nin Avrupa ziyaretinde özellikle Londra'da ABD ve İran arasında imkânsız bir denge sürdürmeye çalıştığı yönünde verdiği demeçler ses getirmiştir. Başbakan Kazımi, iki ülke arasında yürütmeye çalıştığı denge politikasını "İki gökdelen arasında bir ip üstünde bisiklet sürmeye" benzetmiş, her gün yılanlarla dans ettiğini ve bu yılanları kontrol edebilmek için bir flüt aradığını ifade etmiştir. Kendisinin reformlar konusunda çok temkinli kaldığına yönelik eleştirilere ise Kazımi "bin yıllık tartışmanın bir anlık çatışmadan daha iyi olduğunu" belirterek kaosa sürüklenmektense sebat etmeyi tercih ettiğinin altını çizmiştir.

[16] Patrick Wintour, "Iraq's Prime Minister Says Country On Tightrope Between US And Iran", *The Guardian,* 2020. 5 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

IRAK-ÇİN İLİŞKİLERİ

Çin-Irak ilişkileri özellikle ekonomik alanda 2000'li yılların başından beri artış göstermektedir. Kazımi döneminde ise ekonomik ilişkiler daha önce görülmemiş bir düzeye çıkmıştır. Çin'in Irak'ta izlediği politika bazı Latin Amerika ve Körfez ülkelerinde de uyguladığı dış politika vizyonunun bir uzantısı olarak anlaşılmalıdır. Çin'in uluslararası borç verme stratejisi kimi analistler tarafından "borç odaklı dış politika" olarak adlandırılmıştır. Bu strateji ile Çin, devlet kontrolündeki bankalar ve yatırımcılar aracılığıyla petrol zengini ülkelerle ön ödemeli petrol anlaşmaları yaparak bu ülkelere finansal yardımda bulunurken ucuza petrol alımı yapmaktadır. Nitekim son yıllarda Irak'ın petrole dayalı ekonomisinde sık sık yaşanan gerileme ve kriz anlarında Çin'in sağlayabileceği yatırım ve para akışına ihtiyaç doğmuştur.

Çin yönetiminin bölgedeki öncelikleri ekonomi ve enerji alanları ile sınırlı olduğu için Irak'la istikrarlı ilişkiler sürdürme konusunda diğer küresel aktörlere göre daha avantajlı bir konumdadır

Irak yerel siyasetindeki çalkantılardan ve hükûmet değişimlerinden bağımsız olarak Irak yönetimi Çin yatırımlarına sıcak bakmıştır. Hatta Irak-Çin ilişkilerini ileri bir boyuta taşıyacak olan Bir Kuşak Bir Yol Projesi'ne Irak'ın katılımını sağlayacak ilk adımlar Abdülmehdi hükûmetince Eylül 2019'da atılmıştır. Bu durumda Irak'ın yeniden yapılanma ve altyapı güçlendirme çalışmaları kapsamında Çin merkezli firmaların Irak'taki aktivitelerinin önümüzdeki dönemlerde artış göstermesi beklenmektedir.

Tıpkı eski Başbakan Abdülmehdi gibi Başbakan Kazımi de Çin'in Ortadoğu petrol piyasasına olan ilgisini olumlu karşılamakta ve Çin'i Irak'ın ekonomik kalkınması için önemli bir partner olarak görmektedir. Bu yüzdendir ki son yıllarda iki ülke arasında yükselişe geçen petrol alışverişi 2020'de aylık 7 milyon ton seviyelerine çıkarak rekor kırmış ve Irak Çin'e en çok petrol tedarik eden üçüncü ülke olmuştur. Çin devletine bağlı ZhenHua petrol şirketi Irak devletine bağlı petrol pazarlama şirketinin açtığı ihaleyi kazanarak beş yıllık değeri milyarlarca dolar olan bir anlaşmaya varmıştır. Anlaşmaya göre ZhenHua beş yıl boyunca Irak'tan aylık dört milyon varil petrol almayı taahhüt ederek 2 milyar dolarlık ödemeyi peşin yapacaktır. Küresel koronavirüs salgınından ötürü petrol piyasalarındaki düşüş ve Irak ekonomisinin kırılgan yapısı göz önünde bulundurulduğunda bu petrol anlaşmasıyla Çin, Irak ekonomisi için bir can simidi görevi görmektedir. Bu anlaşma

[17] Mark Green, "China's Debt Diplomacy", *Foreign Policy,* 2019. 6 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

[18] Laura Hurst et al., "China Set To Bail Out Iraq With Multibillion-Dollar Oil Deal", *Bloomberg,* 2020. 6 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

[19] Simon Martelli, Maryelle Demongeot and Dawn Lee, "Iraq: Indebted To China", *Energy Intelligence,* 2020. 7 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

[20] Salma El-Wardany, "Iraq Picks Chinese Firm for $2 Billion Oil Prepayment Deal", *Bloomberg,* 2021. 7 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

sonucunda Çin hem Irak'la ekonomik iş birliğinin uzun vadeli olacağının sinyallerini vermiş hem de peşin ödeme yoluyla önemli miktardaki Irak petrolünü ucuza satın almayı garantilemiştir. Kısa vadede Çin-Irak iş birliğinin yakaladığı ivmeyle devam etmesine bir engel gözükmemektedir. Çin yönetiminin bölgedeki öncelikleri ekonomi ve enerji alanları ile sınırlı olduğu için Irak'la istikrarlı ilişkiler sürdürme konusunda diğer küresel aktörlere göre daha avantajlı bir konumdadır. Bu nedenle yakın gelecekte Irak'ta olacak yönetim değişimlerinin Çin'in Irak'a karşı yaklaşımını büyük ölçüde etkilemeyeceğini söylemek mümkündür. Irak'ta erteleneceği yönünde söylentiler olsa da 6 Haziran 2021'de yapılması planlanan parlamento seçimleri sonrası kurulacak hükûmet Irak'ın ekonomisini canlı tutmak için Çin yatırımına ihtiyaç duyması ve Çin ile olan ekonomik ilişkileri devam ettirmek istemesi muhtemeldir. Aynı şekilde ABD-İran çatışması bütün bölgeyi etkileyecek bir biçimde sıcak çatışmaya dönüşmediği sürece iki ülke arasındaki gerginliklerin Çin'in bölgedeki önceliklerini etkilemesi beklenmemektedir.

Gerek Çin'in bölgedeki varlığının ekonomik odaklı olması gerekse ABD'nin bölgedeki öncelikleri göz önünde bulundurulduğunda, ABD yönetimi Çin-Irak ilişkilerinin ivme kazanması konusunda iki muhtemel beklenti ortaya çıkmaktadır.

Birinci olarak, yeni gelen Biden yönetiminin bölgede artan Çin etkisine engelleyici bir duruş almaması beklenebilir. Obama yönetiminin mirasçısı olarak anılan Joe Biden 2008-2016 dönemi Amerikan dış politikasının kilit isimlerini ya da o isimlerin vizyonuna sahip isimleri yeni yönetimde yanına alacağı öngörülmektedir. Bu kesim Ortadoğu, Avrupa ve Afrika bölgelerini stratejik olarak ikinci planda görüp askerî, siyasi, diplomatik ve ekonomik kaynakların Güneydoğu ve Doğu Asya bölgelerine yoğunlaşması gerektiğini düşünmektedir. Ek olarak, Çin'in Irak'la ekonomik ilişkileri pekiştirmesi Bağdat'ın ekonomik olarak ayakta kalmasında önemli rol oynasa da Çin geleneksel olarak bölgede düşük bir profile sahiptir ve özellikle güvenlikle ilgili ve askerî konularda çekingen kalmıştır. Yani ABD'nin uluslararası ekonomik ve siyasi önceliklerinden ve Çin'in Irak'taki varlığının ekonomik odaklı olmasından ötürü ABD'nin Çin yatırımına alternatif olmayacağı öngörülebilir. Bu da önümüzdeki senelerde Çin-Irak ekonomik iş birliğinin artarak devamına işaret etmektedir.

İkinci ve alternatif olarak Biden yönetimi Beyaz Saray'a geldiğinde Irak'taki Amerikan yatırımlarında artış gözlemlenebilir. Başkan Biden, Trump yönetimi döneminde zayıflayan Atlantik ittifakını tekrardan canlandırarak Avrupa ülkelerinin yatırım gücünü Çin ekonomik gücünü dengelemek amacıyla Irak ve Ortadoğu'da yoğunlaştırabilir. Bu aşamada bölgedeki Avrupa ülkelerinin ekonomik aktiviteleri artan ABD önderliğiyle ivme kazanabilir. Böyle bir geleceğin en önemli işaretleri Fransız Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un Irak'a ziyareti ve Musul Havalimanı'nın yeniden yapım ihalesinin Fransız firmalara verilmesidir. Kısacası ABD yönetimi yakın gelecekte tarihî Atlantik ittifak sistemini yeniden tanımlayarak ve Avrupa ülkelerinin sermayelerini Ortadoğu için mobilize ederek Çin-ABD rekabetinin ekonomik boyutunu derinleştirebilir. Böyle bir tavır Irak yönetiminin Çin ile ilişkiler konusunda attığı adımları yeniden düşünüp Çin bağımlığını Avrupa ve ABD sermayesiyle dengele-

[21] Özellikle Başkan Obama'nın ikinci döneminde öne çıkan bu duruş Obama'nın "Asya Pivotu" olarak literatüre geçmiştir. *Bkz: https://www.brookings.edu/articles/the-american-pivot-to-asia/*

[22] John Lee, "French Firm Approved to Rehabilitate Mosul Airport", *Iraq Business News,* 2020. 7 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

meye yönlendirebilir. Zira Irak iç siyasetinde Abdülmehdi'nin Çin ziyaretine olan tepkiler ve bu ziyaretin sonucunda Abdülmehdi hükûmetinin istifa ettirildiğine yönelik iddialar bu denge arayışına Irak'ta da olumlu bakan kesimlerin olduğunu göstermektedir.

IRAK-RUSYA İLİŞKİLERİ

Rusya ve Irak ilişkileri IŞİD terör örgütüyle mücadele yıllarında pekişmiştir ve farklı Irak hükûmetleri IŞİD'in bölgeden temizlenmesinde Rusya'nın rolünü önemsemiştir. Son yıllarda ise iki ülke arasındaki ilişkiler genişleyerek ekonomik ve askerî alanlarda gelişmeler yaşanmıştır. Bu iş birliğinin Kazımi hükûmeti döneminde az da olsa geliştirilme imkânı bulunduğuna dair işaretler bulunmaktadır. Nitekim 2020 yılında geçmiş senelere nazaran iki ülkenin bakanlıkları arasında temaslar artmış, Irak ve Rusya arasında özellikle askerî alandaki iş birliğinde gelişmeler kaydedilmiştir.

Nitekim 2020 yılında geçmiş senelere nazaran iki ülkenin bakanlıkları arasında temaslar artmış, Irak ve Rusya arasında özellikle askerî alandaki iş birliğinde gelişmeler kaydedilmiştir.

Buna bağlı olarak Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin ve Rus meslektaşı Sergey Lavrov 25 Kasım 2020'de Moskova'da bir araya gelmişlerdir. Görüşmelerde iki ülkenin bölgedeki sorunlara karşı tutumları ve ikili ilişkileri geliştirme konusunda atılacak adımlar ele alınmıştır. İki bakan da görüşmelerinden sonra yakıt satışları ve askerî teknoloji paylaşımı konularında iş birliğinin ilerletileceğini belirtmişlerdir. Hem Hüseyin hem de Lavrov ikili ilişkilerin geliştirilmesinin yanı sıra bölgedeki sorunların çözümünde diplomatik ve siyasi yollardan yana olduklarını belirtmişlerdir. Görüşmelerin sonunda iki ülke arasındaki iş birliğini destekleyecek eğitim, sağlık, petrol ticareti ve ulaşım alanlarında 14 adet mutabakatın 2021'de imzalanacağına dair anlaşma sağlanmıştır. Bu mutabakatlarla Rus firmalarının Irak'ta yatırım yapmasını kolaylaştıracağı öngörülmektedir.

Irak'ın iç güvenliğini sağlaması konusunda ise Dışişleri Bakanı Lavrov Rusya'nın Kazımi hükûmetinin Irak'a istikrar getirmek ve radikal terörist elementleri etkisiz hâle getirmek için atacağı adımlara destek verdiğini açıklamıştır. Hatta Lavrov, bu mücadele konusunda Irak güvenlik güçlerinin ihtiyaçlarını karşılamak adına Rus askerî ekipmanlarının ve teknolojisinin Irak için hazır olduğunu belirtmiştir. Bununla bağlantılı olarak gerekli ihtiyaçları koordine etmek amacıyla Irak Savunma Bakanı Cuma

[23] Bu noktada belirtmek gerekir ki, Çin günümüzde yapılan endüstriyel ve ekonomik büyüme öngörülerine göre petrol piyasalarındaki en büyük aktör olmaya devam edecektir ve rakip ülkelerin atacağı adımlar Çin'in Irak petrolüne olan ilgisini azaltmayacaktır. Ancak Kuzey Atlantik ittifakının yakın gelecekte atacağı adımlar daha dengeli bir Irak-Çin ekonomik işbirliğine yol açabilir.

[24] "Foreign Minister Sergey Lavrov'S Remarks And Answers To Media Questions At A Joint News Conference Following Talks With Deputy Prime Minister And Foreign Minister Of Iraq Fuad Hussein, Moscow, November 25, 2020", *The Ministry Of Foreign Affairs Of The Russian Federation,* 2020. 8 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

İnad'ın yakın vadede Rusya'ya ziyarete geleceği açıklanmıştır. Öte yandan IŞİD'le mücadele doğrultusunda önceki yıllarda başlamış olan Irak güvenlik güçlerinin eğitilmesi ve iki ülke arasında istihbarat paylaşımı gibi çalışmaların devamı konusunda anlaşma sağlanmıştır.

İki bakan da son ziyaret sonrası ikili ilişkileri geliştirmek için fırsatların artmasını temenni etseler de Rusya'nın Irak'taki siyasi yatırımlarını günümüzdeki seviyeden öteye taşıyabileceğini söylemek doğru olmayacaktır. Irak topraklarında İran ve ABD'nin varlığı ve bu iki ülke arasındaki gerginlikler Rusya'ya yapacağı siyasi ve askerî yatırımlara değecek bir hareket alanı bırakmamaktadır. Dolayısıyla ekonomik alanın dışında Irak ve Rusya iş birliği özellikle silah ve askerî teknoloji satışları, askerî eğitimler ve istihbarat paylaşımı ile sınırlı kalacak gibi görünmektedir. Rusya özellikle Suriye'deki varlığından dolayı bölgedeki askerî aktivitelerini kısıtlamak durumundadır. Diğer bir deyişle Rusya'nın Irak'taki siyasi ve askerî aktivitelerinin geleceği, yakın vadede bölgedeki İran ya da ABD varlığına alternatif teşkil edecek bir biçimde evrilecek gibi görünmemektedir.

[25] Matthew Bodner, "What was Russia's Putin up to After the Death Of Iran's Soleimani?", *Defense News*, 2020. 5 Ocak 2021 tarihinde erişildi

SONUÇ VE 2021'E İLİŞKİN BEKLENTİLER

Yukarıda bahsedilen gelişmeler ve prensipler dâhilinde, Başbakan Mustafa Kazımi'nin dış politikada benimsediği denge ve herhangi bir eksene taraf olmama anlayışını 6 Haziran 2021'de yapılacak erken seçimlere kadar sürdürmeye çalışacağı öne sürülebilir. Böyle bir dış siyaset anlayışını icra ederken Mustafa Kazımi'yi zorlayabilecek en önemli husus ABD-İran geriliminin yeniden tırmanışa geçmesi olacaktır. Zira Iraklı mercilere danışmadan ABD'nin 3 Ocak 2020'de Kasım Süleymani ve Ebu Mehdi el-Mühendis'e suikast düzenlemesi ve yıl içinde askerlerinin konuşlu olduğu üslere ve Bağdat Büyükelçiliğine hava savunma sistemleri kurması, ABD'nin güvenlik politikalarında Irak'ta tek taraflı hareket ettiğini göstermiştir. Benzer bir şekilde, Irak'taki İran'la ilintili milis gruplar yıl boyunca ülkedeki ABD askerî varlığını hedef alan roket saldırıları düzenlemiştir. Hükûmeti kurma sürecinde hem ABD'den hem de İran'dan destek bulan Başbakan Kazımi, her ne kadar Irak'ın bölgesel aktörlerin birbirine karşı hesaplarını gördüğü bir alan olmasına izin vermeyeceğini belirtmiş olsa da bu konudaki inisiyatifler ülkede önemli derecede nüfuz ve kuvvete sahip olan ABD ve İran'ın elinde görünmektedir. Dolayısıyla bir yandan ABD tek taraflılığının önüne geçmek diğer yandan ise İran'ın milis güçler başta olmak üzere çeşitle mekanizmalarıyla Irak'ın iç işlerine müdahale etmesini engellemek Mustafa Kazımi'nin 2021'deki en önemli arayışlarını teşkil edecektir. Bu anlamıyla Irak'ın 2021'de de dengeli ve iş birliğine dayalı dış politika anlayışını devam ettirmesi mümkün görünmektedir. Bu dengenin Irak açısından küresel ve bölgesel bazda farklı yaklaşımlar ortaya çıkarması beklenebilir.

Çin-Irak ilişkilerinin geleceğinde yeni gelen ABD yönetiminin alacağı tavır belirleyici olacaktır. Çin'in Irak petrolüne ihtiyacı yakın zamanda azalmayacağı gibi Irak'ın Çin yatırımlarına ihtiyacı da kırılgan ekonomisi için kritik önem arz etmektedir. Bu noktada Biden yönetiminin Çin-ABD rekabetinin Ortadoğu boyutunu ne kadar önemseyeceği belirleyici olacaktır. Başkan Biden'ın Kuzey Atlantik müttefiklerinin sermayelerini bu amaç için mobilize etmesi Irak için Çin alternatifini ortadan kaldırmadan Irak yönetiminin Çin bağımlılığını dengelemesinde olumlu etki edecektir.

2021 yılı ve kısa vadeli gelecek için Rusya-Irak ilişkilerinde iki tarafın da memnun olduğu bir potansiyele ulaşıldığı söylenebilir. Önümüzdeki sene içinde Rusya'nın Irak'taki siyasi ve ekonomik aktivitelerinin 2020 senesinde yakalanan seviyeden öteye gideceğini söylemek doğru olmayacaktır. Bu durum bölgedeki diğer başat aktörlerin Irak'taki yatırımlarının Rusya'ya nazaran daha kapsamlı ve Rusya'nın Irak'taki nüfuzunun sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Öte yandan Irak'ın Arap ülkeleri ile geliştirdiği iş birliği çabalarını devam ettirmesi söz konusu olabilir. Aynı şekilde Irak'a komşu ülkelerle de denge siyaseti ve iş birliği arayışlarını sürdürmesi ihtimal dâhilindedir. Özellikle Suudi Arabistan ve İran'la ilişkilerde Irak'ın dengeli bir ilişki oluşturma yönünde adımlar atmaya devam etmesi beklenebilir. Bu noktada özellikle Türkiye ve Irak arasında sonuncusu Ocak 2017'de Bağdat'ta yapılan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi toplantısının 2021'de yeniden Irak'ta gerçekleştirilmesine ilişkin yapılan planlamalar, Türkiye – Irak ilişkilerini yeniden hızlandırabilir.

www.orsam.org.tr | orsamorgtr